

Η άνθηση του παλαιού μοναχισμού είναι φαινόμενο μακράς διάρκειας που η πολυπλοκότητα του λαμβάνεται όλο και περισσότερο υπόψη. Οι έρευνες πάνω στην πνευματικότητα ή τα μοναστικά κείμενα συμπληρώνονται τώρα από άλλες προσεγγίσεις. Η αρχαιολογία, η παπυρολογία, η ανθρωπολογία μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε καλύτερα τις πραγματικές σχέσεις των χριστιανών με τον κόσμο που λένε ότι εγκαταλείπουν και την ξεχωριστή αίγλη που μπόρεσαν να αποκτήσουν μεγάλοι ασκητές.

Η διάδοση κειμένων με μεγάλη επίδραση, όπως ο Βίος του Αντωνίου, επέβαλε μία γενεαλογία όπου ο αιγυπτιακός μοναχισμός κατέχει εξέχουσα θέση. Άλλα τεκμήρια όμως, που έρχονται να διαφοροποιήσουν αυτή την υπερβολικά απλή εικόνα, δείχνουν πώς, σε διάφορα σημεία της αυτοκρατορίας, ο χριστιανικός ασκητισμός μεταμορφώνεται για να γεννήσει έναν καθεαυτό μοναχισμό. Ο καθεαυτό μοναχισμός ποικίλλει ως προς τις καταβολές αλλά και ως προς τις μορφές του. Παράλληλα με το ρεύμα των ερημιτών, ποικίλο και γοητευτικό, υπάρχει και ένας ισχυρός μοναχισμός, αστικός και περιαστικός, ανδρικός και γυναικείος. Τα μοναστήρια, που γεννήθηκαν τις περισσότερες φορές από την ιδιωτική πρωτοβουλία, ποτέ δεν κανονικοποιήθηκαν, έστω και αν ορισμένες συνήθειες και ορισμένα πρότυπα διαδίδονται ευρέως, εξασφαλίζοντας στο μοναστικό τάγμα μια σχετική ενότητα, που οι αρχές της Εκκλησίας και της αυτοκρατορίας τείνουν να ενισχύσουν ασκώντας τον έλεγχο τους.

{tab=Αίγυπτος}

Κλασικά η Αίγυπτος παρουσιάζεται ως η γενέτειρα του μοναχισμού και, μολονότι πρέπει να έχουμε κατά νου πως ο μοναχισμός είχε περισσότερα λίκνα, η επίδραση των αιγυπτίων Πατέρων ήταν τέτοια ώστε νόμιμα στρεφόμεστε προς αυτούς για να ορίσουμε τι είναι καταρχήν ο μοναχός και να περιγράψουμε τις ουσιαστικές μορφές του μοναχικού βίου αναχωρητών και κοινοβιτών.

Στα τέλη του 3ου αι., ο μοναχισμός δεν είναι κάτι εντελώς καινούργιο. Αποτελεί συνέχεια του παλαιού ασκητισμού, που γεννήθηκε και αυτός με την Εκκλησία, και διακρίνεται από αυτόν μόνον χάρη σε μια ριζικότερη ρήξη με τον κόσμο και χάρη σε ειδικούς θεσμούς, ευκολότερα παρατηρήσιμους. Μια ιστορία δανεισμένη από τον Παλλάδιο Ελενοπόλεως, και σχετική με τον ιδρυτή της μοναστικής αποικίας στη Νιτρία περί το 320, δείχνει τι ήταν ο παλιός ασκητισμός και ο νέος "αναχωρητισμός".

Ο Αμούν, νεαρός Αιγύπτιος, εύπορος χωρικός, έμεινε ορφανός και ο θείος του τον πάντρεψε δια της βίας. Τη νύχτα του γάμου του, βγάζοντας από τον κόρφο του "ένα

βιβλιαράκι όπου μιλούσε ο απόστολος", άρχισε να διδάσκει στη νεαρή νύφη τις αρετές της παρθενίας. Από δω και πέρα, οι σύζυγοι θα ζουν μαζί στο αγρόκτημα τους αλλά θα κοιμούνται σε χωριστά κρεβάτια. Με την παρότρυνση της γυναίκας του Αμούν, που δεν θέλει να μένει κρυφή η αρετή του συζύγου της, οι δύο σύζυγοι χωρίζουν στη συνέχεια, και ο Αμούν αποσύρεται στην έρημο της Νιτρίας όπου χτίζει κελλίον, γύρω από το οποίο θα αναπτυχθεί αποικία αναχωρητών.

Οι δύο στάσεις που υιοθετεί ο Αμούν είναι θεμελιώδεις. Σε πρώτη φάση, αποφασίζει και πείθει τη γυναίκα του να ζήσουν ασκητικά, χωρίς να εγκαταλείψουν όμως τα εγκόσμια. Το βιβλίο που διαβάζει είναι ίσως το Ευαγγέλιο του Θωμά (απόκρυφο κείμενο του 2ου αι.), όπου βρίσκουμε την περίφημη φράση: "Μόνον ο *μοναχός* θα εισέλθει στη νυφική παστάδα". Η λέξη *μοναχός*, που εδώ είναι από τις πρώτες φορές που μαρτυρείται και που δηλώνει, από τον 4ο αι. και μετά, τον καλόγερο, χρησιμοποιείται για τον εργένη ο οποίος, απαρνούμενος τα εγκόσμια και τον γάμο, ενώνεται με τον Θεό ("εισέρχεται στη νυφική παστάδα"). Ο Αμούν και η γυναίκα του είναι αρχικά ζεύγος ασκητών. Η αναχώρηση του Αμούν για τη Νιτρία, σε δεύτερη φάση, είναι κυριολεκτική *αναχώρησις* (φυγή από τον κόσμο, "άνοδος" στην έρημο, υπό την κοσμική έννοια αρχικά και έπειτα υπό τη θρησκευτική). Ο Αμούν είναι πια ερημίτης που ζει σε ένα κελλί στην έρημο. Έγινε μοναχός με τη νέα σημασία του όρου. Και είναι κατεξοχήν μοναχός, αφού ζει μέσα στη μοναξιά, μολονότι ο όρος θα χρησιμοποιηθεί και για όσους ζουν κοινοβιακά.

Οι σκληρές συνθήκες της αιγυπτιακής ερήμου επιβάλλουν στον αναχωρητή, που προσπαθεί να ζήσει το είδος ζωής του Ηλία, του Ιωάννη του Βαπτιστή και του Χριστού, εγκράτεια και συνεχή επαγρύπνηση. Η περιοχή όπου εγκαθίσταται -συχνά πρόκειται για την ζώνη γύρω από την εύφορη κοιλάδα- δεν είναι εντελώς αποκομμένη από τον κόσμο: τα χωριά δεν βρίσκονται πολύ μακριά και παράλληλα τη διατρέχουν ληστές και νομάδες, ενώ οι νεκροπόλεις την κάνουν επίσης να είναι τόπος των νεκρών. Ο μοναχός μπορεί να εγκαθίσταται εκεί μέσα σε σπηλιά, μέσα σε τάφο, σε ένα μικρό φρούριο, όπως κάνει ο Αντώνιος, ή, όπως ο Αμούν, να χτίσει κελί (*κελλίον, μοναστήριον*), όπου ζει μέσα στη μοναξιά και τη σιωπή (*ησυχία*), μοιράζοντας τον χρόνο του σε προσευχές και χειρωνακτική εργασία. Ζωή στην έρημο και στο κελί ορίζουν το είδος ζωής του αναχωρητή, που η μοναξιά του σπάνια είναι απόλυτη. Δίπλα στον δάσκαλο έρχεται να εγκατασταθεί ένας μαθητής, ή μια ομάδα μαθητών, οπότε η βασική μονάδα είναι το ζεύγος που συγκροτούν ο "γέροντας" (*γέρων*) και ο πνευματικός του γιος.

Το ιδεώδες αυτής της ζωής το ενσαρκώνει, ήδη από τον 4ο αιώνα, ένα πρόσωπο με

εξαιρετική ακτινοβολία, ο **Αντώ νιος**, που γεννήθηκε περί το 250 από γονείς εύπορους κόπτες αγρότες.

Περί το 270, όταν ορφάνεψε, ο Αντώνιος πούλησε τα υπάρχοντα του, μοίρασε την περιουσία του στους φτωχούς, εμπιστεύτηκε την αδελφή του σε παρθεναγωγείο και άρχισε να ζει δίπλα σε έναν ασκητή κοντά στο χωριό του. Περί το 285, κλείστηκε σε έναν έρημο στρατιωτικό πύργο (*παρεμβολή*) στην άλλη όχθη του Νείλου και έζησε έγκλειστος για είκοσι χρόνια. Εκεί, σύμφωνα με τον βιογράφο του, κατάφερε να νικήσει τους δαίμονες και έφτασε στην πνευματική τελειότητα. Στη συνέχεια φεύγει για το όρος του Πισπίρ, αφήνοντας την έρημο μόνον για μια σύντομη παραμονή στην Αλεξάνδρεια, όπου προσπάθησε να μαρτυρήσει κατά τον διωγμό του Μαξιμίνου Δαία (311). Καθώς τον ενοχλούσαν οι επισκέπτες, εγκαταστάθηκε τελικά στο όρος του Αντωνίου, 30 χιλιόμετρα από την Ερυθρά θάλασσα. Πέθανε το 356, σε ηλικία, καθώς λένε, 105 ετών. Ήδη όταν βγήκε από τον πύργο, είδε να συρρέουν υποψήφιοι για τη μοναστική ζωή: από τη στιγμή αυτή, λέει ο Αθανάσιος, "η έρημος έγινε πολιτεία".

Στην επίδραση που άσκησε ο Αντώνιος προστέθηκε και η επίδραση του *Βίου του Αντωνίου*, που έγραψε ο Αθανάσιος στα ελληνικά, τον χρόνο μετά τον θάνατο του αγίου. Ο *Βίος*

μεταφράστηκε σύντομα στα λατινικά και διαδόθηκε γρήγορα στον χριστιανικό κόσμο. Το γεγονός ακριβώς ότι ο βίος του "πατέρα των μοναχών" γράφτηκε από τον επίσκοπο Αλεξανδρείας έχει τη σημασία του: δείχνει ότι ευθύς εξ αρχής η ιεραρχία φροντίζει -και σχετικά το καταφέρνει- να μην συγκροτηθεί απέναντι της και στο περιθώριο της Εκκλησίας μια κοινωνία ανθρώπων με πνευματικά χαρίσματα. Η διαθήκη του Αντωνίου που, κατά τον Αθανάσιο, κληροδοτεί ελάχιστα στους μαθητές του και τη μερίδα του λέοντος στον επίσκοπο, είναι από αυτή την άποψη χαρακτηριστική.

Οι αναχωρητές, ιδίως εκείνοι των τριών μεγάλων αποικιών στα δυτικά του Δέλτα του Νείλου, που η ακτινοβολία τους υπήρξε επίσης σημαντική, ακολουθούν το παράδειγμα του Αντωνίου, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσουν θεσμούς κοινοβιακούς. Οι μοναχοί, μία φορά την εβδομάδα, το Σάββατο και την Κυριακή, αφήνουν τα κελιά τους και συνευρίσκονται για να γευματίσουν μαζί, να προσευχηθούν, να τελέσουν τη λειτουργία, να συζητήσουν για πνευματικά ζητήματα. Κεντρικά όργανα -εκκλησίες, συμβούλια γερόντων, η αυθεντία ενός ιερέα καμιά φορά- δομούν την αποικία, επιβάλλουν την τάξη, ελαφρύνουν τους αναχωρητές από ορισμένες αγγαρείες (τροφοδοσία, εμπορική εκμετάλλευση των αντικειμένων που κατασκευάζουν).

Η πρώτη από τις τρεις αποικίες, η Νιτρία, ιδρύθηκε από τον Αμόυν μεταξύ 320 και 330. Η επιτυχία της (αριθμεί πολλές εκατοντάδες μοναχών στα τέλη του 4ου αιώνα) οδηγεί τον Αμόυν, με τη βοήθεια του Αντωνίου, να δημιουργήσει λίγο πιο βαθιά στην έρημο τα *Κελλιά*, όπου μπορούσαν να εγκατασταθούν μοναχοί που αναζητούσαν ακόμη μεγαλύτερη μοναξιά: Ο Μακάριος ο Αλεξανδρινός υπήρξε εκεί ιερέας και ο Ευάγριος ο Ποντικός έζησε εκεί κατά τα τέλη του 4ου αιώνα. Η θέση των Κελλιών, που εγκαταλείφθηκε κατά τον Μεσαίωνα, διατηρήθηκε αρκετά καλά. Κατά το 330, ο Μακάριος ο Μέγας ("ο Αιγύπτιος") ιδρύει πιο μακριά ακόμα στην έρημο την αποικία της Σκήτης, που, μετά την χρυσή εποχή στα τέλη του 4ου αιώνα, λαμπρύνεται από σπουδαίους μοναχούς μέχρι και τον 5ο αιώνα, όπως τον Αρσένιο τον Μέγα (354-449) ή τον Ποιμένα, που πεθαίνει μετά από αυτόν. Οι επιδρομές των νομάδων υποχρεώνουν τους μοναχούς να εγκαταλείψουν τη Σκήτη, αλλά το μέρος θα κατοικηθεί ξανά και θα ιδρυθούν εκεί μοναστήρια όπου συγκεντρώνονται οι μοναχοί.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον αναπτύσσονται οι πρακτικές και μία διδασκαλία που θα σημαδέψουν μόνιμα τον μοναχισμό και που θα διαδοθούν μέσα από ορισμένα κείμενα, όπως ο *Βίος του Αντωνίου*, τα πατερικά *Αποφθέγματα*, τα έργα του Ευαγρίου του Ποντικού.

Τα πατερικά *Αποφθέγματα* αποδίδουν, με τη μορφή ρήσεων ή ιστοριών, τη διδασκαλία των μεγάλων Αιγυπτίων μοναχών. Προτείνουν ένα υπόδειγμα για την καθημερινή ζωή του μοναχού και την ασκητική του. Το πρώτο απόφθεγμα, Αντώνιος 1, δίνει το πρόγραμμα: ο μοναχός, μέσα στο κελί του, μοιράζει τον χρόνο του σε προσευχές και χειρωνακτικές εργασίες.

Η ασκητική του σώματος -αυτοσυγκράτηση, αποχή, νηστεία, αγρυπνία... - βοηθάει τον μοναχό να ελέγχει τον εαυτό του, να νικάει τα πάθη του, να επαγρυπνεί για τις σκέψεις με τις οποίες τον κατακλύζουν οι δαίμονες. Μπορεί να εκθέτει αυτά που σκέφτεται σε έναν παλαιότερο που, με την πείρα και την κρίση του, τον βοηθάει να νικήσει. Ο κόσμος του αναχωρητή δεν είναι μόνον ο κόσμος των σπουδαίων μοναχών. Είναι ο δρόμος της πνευματικής πατρότητας και των μαθητών που υπακούν στον δάσκαλό τους.

Το άλλο μεγάλο αιγυπτιακό παράδειγμα, που θα σημαδέψει μόνιμα τον χριστιανικό μοναχισμό, είναι ο κοινοβιτισμός, είδος ζωής όπου οι μοναχοί ζουν βίο κοινό σε μοναστήρι (*κινόβιον*

) υπό έναν ηγούμενο. Ο Άγιος Παχώμιος θεωρείται στη μοναστική γραμματεία ως ο εισηγητής αυτού του είδους ζωής, και ο κοινοβιτισμός του κατέχει σημαντική θέση στον αιγυπτιακό μοναχισμό.

Ο Παχώμιος (292-346 περίπου), νεαρός ειδωλολάτρης της Θηβαΐδας, κατατάσσεται στον στρατό και έρχεται σε επαφή με χριστιανούς των οποίων η φιλανθρωπία τον κάνει να μεταστραφεί στον χριστιανισμό. Όταν αποστρατεύεται, βαπτίζεται και αφιερώνεται στην ασκητική ζωή υπό την καθοδήγηση του Παλάμωνα. Περί το 321 αποσύρεται στο εγκαταλειμμένο χωριό Ταβέννησο, όπου, μετά από όραμα και παρά την αντίθεση του αδελφού του που ήρθε να τον συναντήσει, ετοιμάζεται να δεχθεί μαθητές. Στην αρχή δεν τα καταφέρνει, αλλά στη συνέχεια βρίσκει επιτέλους τον τρόπο ζωής που θα εισαγάγει ως διδασκαλία και ιδρύει στην Ταβέννησο την πρώτη του μονή. Λίγα χρόνια αργότερα, το 337, η επιτυχία του τον οδηγεί να ιδρύσει ένα δεύτερο κοινόβιο πιο κάτω στον Νείλο, στο Περμπώου (Παρμπάου). Εγκαθίσταται εκεί και από το μοναστήρι αυτό θα διευθύνεται μια παχωμιανή κοινότητα (*κοινωνία*) που, μετά από νέες ιδρύσεις ή απορρόφηση μοναστηριών τα οποία προϋπήρχαν, αριθμεί 9 ιδρύματα ανδρών και 2 ιδρύματα γυναικών, όταν ο άγιος πεθαίνει το 346.

Ο παχωμιανός μοναχός, όταν εισέρχεται στο μοναστήρι, απαρνιέται κάθε προσωπική ιδιοκτησία και κάθε ίδια θέληση. Κείρεται μοναχός, ζει μέσα στην απόλυτη υποταγή προς τον ηγούμενό του προσεύχεται, τρώει, εργάζεται και κοιμάται μαζί με τους αδελφούς του. Το μοναστήρι, που διευθύνεται από τον ηγούμενο και είναι αποκομμένο από τον έξω κόσμο με έναν ψηλό τοίχο που το περιβάλλει ολόγυρα, μπορεί να περιλαμβάνει πολλές εκατοντάδες μοναχούς, διαμοιρασμένους σε σπίτια, το καθένα με έναν επικεφαλής. Οι επικεφαλής αυτοί και ο ηγούμενος οργανώνουν τη ζωή των μοναχών και τους συγκεντρώνουν πολλές φορές κάθε εβδομάδα για να τους καθοδηγούν πνευματικά. Δύο φορές τον χρόνο, το Πάσχα και στις 13 Αυγούστου, οι ηγούμενοι των διαφόρων παχωμιανών μονών συναθροίζονται στην Ταβέννησο και δίνουν λόγο για το διαχειριστικό τους έργο στον γενικό οικονόμο.

Ο μεσαλιανισμός ή μασαλιανισμός, με επιρροή σε πολλές περιοχές της αυτοκρατορίας και μεταξύ άλλων στη Μ. Ασία, αναπτύσσεται καταρχήν στη Συρία και τη Μεσοποταμία. Στο δεύτερο μισό του 4ου αι., καταδικάζεται από αιρεσιολόγους ή ιεροκήρυκες (Επιφάνιος, Εφραίμ) και έπειτα από τοπικές συνόδους. Οι μεσαλιανοί κατηγορούνται για πολλές ετερόδοξες συνήθειες: απόρριψη της εργασίας, περιφρόνηση της καθεστηκυίας Εκκλησίας, της ιεραρχίας της και των μυστηρίων της, υπερβολική σημασία στα όνειρα και τα οράματα, σεξουαλική ελευθερία, αλλά και δογματικές πλάνες. Πρόκειται για ρεύμα αρχαϊκό, που ισχυρίζεται ότι συγκροτεί ομάδα τελείων, στο περιθώριο της Εκκλησίας ή και σε σύγκρουση μαζί της, και όπου οι ασκητές των δύο φύλλων δεν διαχωρίζονται. Πολλές συριακές μοναστικές μονάδες μοιράζονται με το ρεύμα αυτό ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως η περιπλάνηση, η απόρριψη της επίσημης Εκκλησίας, η άρνηση της εργασίας. Τέτοια είναι κατά τα φαινόμενα η περίπτωση των μαθητών του Αλεξάνδρου του Ακοιμήτου που στις αρχές του 5ου αι., μετά από περίοδο περιπλάνησης, εγκαθίστανται σε μονή στις όχθες του Ευφράτη και έπειτα φεύγουν για να εγκατασταθούν στην ίδια την Αντιόχεια, όπου έρχονται σε σύγκρουση με τις τοπικές αρχές. Αυτοί οι "ακοίμητοι" μοναχοί θα εγκατασταθούν στη συνέχεια στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης.

{tab=Συρία}

Ο συριακός μοναχισμός ξεχωρίζει επίσης με τη θέση που αποδίδει σε μια ασκητική του σώματος, ακραία και θεαματική. Οι πηγές αναφέρουν φοβερές τακτικές για τη νάρκωση της σάρκας: νηστείες μακράς διάρκειας, πλήρης απομόνωση, αλυσίδες, έκθεση σε ακραίες κλιματικές συνθήκες. Αυτήν την αυστηρότητα οι μοναχοί την εφαρμόζουν κατά μόνας αλλά και μπροστά στα μάτια του κοινού και η περίπτωση του μας βοηθάει να καταλάβουμε τον εξέχοντα ρόλο που μπόρεσε να διαδραματίσει στους κόλπους του πρωτοβυζαντινού χριστιανισμού ο "άγιος άνθρωπος". Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα του του **Συμεών ν του Στυλίτη του Πρεσβύτερου**

Γόνος χριστιανικής οικογένειας, ο Συμεών (που πέθανε το 459) που ήταν στην αρχή βοσκός, αποσύρεται σε μοναστήρι, από όπου τον εκδιώκουν οι άλλοι μοναχοί, τρομαγμένοι από τον αυστηρό τρόπο ζωής του. Πηγαίνει τότε στο χωριό Τελανισσό να μείνει δίπλα σε έναν ασκητή και περνάει ολόκληρη τη Σαρακοστή κλεισμένος στο κελί του, χωρίς καθόλου τροφή. Στη συνέχεια αποσύρεται στην κορυφή ενός λόφου, σε ένα μαντρί, όπου ζει στο ύπαιθρο, χωρίς στέγη. Εκεί του αποκαλύπτεται η ασκητική που θα υιοθετήσει: αποσύρεται σε έναν βράχο, στη συνέχεια στήνει έναν στύλο και ανεβαίνει στην κορυφή του. Τους στύλους θα τους αλλάξει κάμποσες φορές. Στην κορυφή τους υπάρχει μια εξέδρα όπου ο Συμεών ζει εκτεθειμένος στα στοιχεία της φύσης, χωρίς σχεδόν να κοιμάται, μοιράζοντας τον χρόνο του ανάμεσα στην προσευχή και τη φροντίδα για τους επισκέπτες. Μια σκάλα που ένα μέρος της είναι κινητό επιτρέπει την πρόσβαση: οι μαθητές του μπορούν έτσι να τον ανεφοδιάζουν με τρόφιμα ή οι προσκυνητές να έρχονται να εξομολογηθούν. Η φήμη του Συμεών, που ο στύλος του είναι στημένος κοντά σε μια μάλλον πολυσύχναστη οδό, εκτείνεται σε όλη τη χριστιανοσύνη. Βρίσκεται σε επαφή με τους αυτοκράτορες και μπορεί να παρεμβαίνει στη ζωή της Εκκλησίας. Διδάσκει τα πλήθη που συνωστίζονται κάτω από το στύλο του, μεταστρέφει ορισμένες αραβικές φυλές στον χριστιανισμό, θεραπεύοντας πολλούς ασθενείς με τρόπο θαυματουργικό. Οι μαθητές του σχηματίζουν κοινότητα κάτω από τον στύλο. Μετά τον θάνατό του, το σώμα του μεταφέρεται στην Αντιόχεια και εκεί χτίζεται παρεκκλήσιο προς τιμήν του. Κυρίως όμως γύρω από τον στύλο ανεγείρεται εντυπωσιακό συγκρότημα προσκυνήματος.

Οι μεγάλοι Σύριοι ασκητές δεν πρέπει να μας κάνουν να ξεχνάμε τη σημασία ενός κοινοτικού μοναχισμού που εμφανίζεται από πολύ νωρίς. Αναπτύσσεται κατά τον 5ο και 6ο αι., έχοντας ποικίλες καταβολές και προσλαμβάνοντας διαφορετικές μορφές.

Ένα λαμπρό παράδειγμα για την ανάπτυξη του αστικού μοναχισμού είναι η περίπτωση της Έδεσσας, όπου η Ηγερία, στα τέλη του 4ου αι., αναφέρει λίγους μόνον ασκητές κοντά σε *μαρτύρια*

, ενώ ήδη το 449 μαρτυρούνται 11 μοναστήρια. Ο επίσκοπος Νόννος (449-470/1) θα ιδρύσει πολλά άλλα, ανδρικά ή γυναικεία. Στην Άμιδα, κατά τον 6ο αι., ο Ιωάννης της Εφέσου μας πληροφορεί για πολλά μεγάλα περιαστικά μοναστήρια και οι περιπτώσεις αυτές δεν είναι μεμονωμένες. Οι μοναχοί εγκαθίστανται και σε πιο απομακρυσμένες περιοχές, σε ερήμους ή γύρω από χωριά. Το Τουρ Αμπντίν (Tur Abdin, Όρος των Υπηρετών του Θεού) γεννιέται ήδη από τα τέλη του 4ου αι., όταν ο Μαρ Σαμουήλ ιδρύει στο χωριό Καρταμίν μοναστήρι, που εκατό χρόνια αργότερα θα αποκτήσει μεγάλη εκκλησία και θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο. Η

Φιλόθεος Ιστορία

, που συνθέτει ο Θεοδώρητος το 444, τεκμηριώνει την άνθηση του μοναχισμού στην ανατολική Συρία πριν από τη Σύνοδο της Χαλκηδόνας. Αποδίδει σε μοναχούς που ήρθαν από την Ανατολή την ίδρυση ή την ανάπτυξη των δύο παλαιότερων μοναστηριών της Αντιοχηνής: στη Γίνδαρο που ιδρύεται το 330-340, και την Τελεδά, που θα έχει πολλές θυγατρικές μονές. Στην Απαμηνή, οι μαθητές του Μαρκιανού, που ασκήτεψε κοντά στη Βερόη, ιδρύουν περί το 380 το μεγαλύτερο μοναστήρι της Νικέρτης, που θα αποκτήσει επίσης θυγατρικές μονές.

Για τον 6ο αι., με τις χριστολογικές έριδες στις οποίες εμπλέκονται οι μοναχοί, προκύπτουν πλήθος τεκμήρια που δίνουν μια εικόνα για τον αριθμό των μοναστηριών. Το 518, για την πόλη της Απάμειας, 18 αρχιμανδρίτες οπαδοί της Χαλκηδόνας υπογράφουν από κοινού μια έκκληση. Τα μονοφυσιτικά έγγραφα από την πλευρά τους αναφέρουν 80 περίπου μονές που οι περισσότερες βρίσκονται στα ανατολικά του ασβεστογενούς ορεινού όγκου. Τέλος, το νότιο τμήμα του πατριαρχείου δεν μένει στο περιθώριο: περί το 570, οι αντιπρόσωποι 128 μοναστηριών της Αραβίας υπογράφουν από κοινού μία επιστολή.

{tab=Παλαιστίνη}

Η Παλαιστίνη, που βρίσκεται κάτω από τη διπλή επίδραση της Συρίας και της Αιγύπτου, γνωρίζει έναν ιδιότυπο μοναχισμό, που οφείλει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την ακτινοβολία του στη γειτνίαση με τους 'γίους Τόπους.

Στην περιοχή της Γάζας, ο παλαιστινιακός μοναχισμός δεν οφείλει πολλά στη γειτονία με τους Άγιους Τόπους. Σύμφωνα με τον Σωζομενό, ο χριστιανικός ασκητισμός αναπτύσσεται καταρχήν σε αυτή την περιοχή, που είναι ακόμα ευρέως ειδωλολατρική, χάρη στη στήριξη ορισμένων τοπικών οικογενειών. Σύντομα σε αυτήν την αυτόχθονα προδρομική μορφή

μοναχισμού θα ασκηθεί η αιγυπτιακή επίδραση: ο **Ιλαρίων** που, στα τέλη του 4ου αι., ιδρύει μοναστήρι νοτίως της Γάζας, είναι μαθητής του Αντωνίου. Τον 5ο αι., ο μοναχισμός εγκαθίσταται γύρω από το επίνειο της Γάζας, τη Μαΐουμά, και θα δημιουργήσει τη "Λαύρα της Μαΐουμά", μια μεγάλη μοναστηριακή ζώνη όπου συνυπάρχουν αναχωρητές και κοινόβια.

Στο Σινά, ο μοναχισμός συνδέεται με το προσκύνημα, και οι μοναχοί που εγκαθίστανται εκεί αναζητούν ταυτόχρονα την ερημιά και την ανάμνηση των τόπων της Εξόδου. Στα τέλη του 4ου αι., η Ηγερία μαρτυρεί την παρουσία πολλών αναχωρητών κοντά στο όρος του Μωυσή. Οι μοναχοί του Σινά, διεσπαρμένοι σε κελιά αναχωρητών, σχηματίζουν αποικία συγκεντρωμένη, κατά τον 6ο αι. ή και νωρίτερα, περί τον "ηγούμενο του ιερού Όρους". Στη δεκαετία του 550, ο Ιουστινιανός ιδρύει γι' αυτούς μοναστήρι-φρούριο που χρησιμεύει ως βάση για τους προσκυνητές και ως καταφύγιο για τους δόκιμους μοναχούς. Κυρίως όμως η μοναχική ζωή βιώνεται στα ερημητήρια που είναι καμιά φορά διάσπαρτα μακριά στο βουνό. Σε αυτό το περιβάλλον θα γεννηθεί, κατά τα μέσα του 7ου αι., η *Κλίμαξ* του Ιωάννη της Κλίμακος, ηγούμενου του Σινά, έργο που συνοψίζει την πνευματικότητα του παλαιού ανατολικού μοναχισμού. Στις όχθες της Ερυθράς Θάλασσας, η Λαύρα της Ραϊθού είναι επίσης σημαντικό μοναστικό κέντρο.

Περισσότερο από ό,τι στο Σινά, ο μοναχισμός των Ιεροσολύμων συνδέεται με τους Αγίους Τόπους, οι οποίοι έλκουν και ενίοτε κρατούν εκεί χριστιανούς προσκυνητές από κάθε περιοχή της αυτοκρατορίας και άλλες χριστιανικές χώρες. Παρουσιάζει επομένως χαρακτήρα "παγκόσμιο" μάλλον παρά αυτόχθονα. Εξάλλου, κατά τον 4ο και 5ο αι. τουλάχιστον, ο ρόλος της αριστοκρατίας είναι εδώ αισθητός. Δημιουργούνται δίκτυα, που συνδέουν τα μοναστήρια των Ιεροσολύμων με την αυτοκρατορική αυλή.

Στα τέλη του 4ου αι., ο Παλλάδιος σημειώνει ότι μερικοί αναχωρητές, καταγόμενοι από διάφορα μέρη, εγκαθίστανται στα κελιά του όρους των Ελαιών. Το 372 μια Ρωμαία δέσποινα, η **Μελανία**, συνοδευόμενη από τον λόγιο **Ρουφίνο της Ακυληίας**, ιδρύει δύο μοναστήρια. Την ίδια εποχή ο

Ιερών νυμος

, που στη μοναστική ζωή στην έρημο της Συρίας, εγκαθίσταται στη Βηθλεέμ. Το μοναστήρι του βρίσκεται επίσης υπό την προστασία Ρωμαίων γυναικών της αριστοκρατίας. Λόγω της καταγωγής της, η Μελανία συνδέεται με τις σπουδαιότερες ρωμαϊκές οικογένειες. Επιθυμώντας να πληροφορηθεί τα της μοναστικής ζωής, πηγαίνει στην Αίγυπτο. Ο

Ευάγριος ο Ποντικός

, προτού εγκατασταθεί στα Κελιά, περνάει από το όρος των Ελαιών, όπου τον δέχεται και τον περιποιείται η Μελανία, με την οποία διατηρεί επιστολογραφικές σχέσεις. Το όρος των Ελαιών βρίσκεται έτσι σε επαφή με τις ερήμους της Αιγύπτου, αλλά και με αριστοκρατικούς κύκλους του Αβεντίνου και την αυλή της Κωνσταντινούπολης. Στα τέλη

Οι μοναχοί

Συντάχθηκε απο τον/την Administrator

Πέμπτη, 17 Σεπτέμβριος 2009 11:01 - Τελευταία Ενημέρωση Πέμπτη, 17 Σεπτέμβριος 2009 18:27

του 4ου αι. και κατά το πρώτο μισό του 5ου, πολλές δέσποινες συμβάλλουν στην ανάπτυξη της θρησκευτικής ζωής στα Ιεροσόλυμα, όπως η Μελανία η Νέα, που ακολουθεί τα ίχνη της γιαγιάς της, ή, στα μέσα του 5ου αι., η αυτοκράτειρα

Ευδοκία

, που εγκαθίσταται στην Παλαιστίνη και συμβάλλει μεταξύ άλλων στη μεταμόρφωση των Ιεροσολύμων.

Ο αστικός και περιαστικός μοναχισμός που αναπτύσσεται είναι ποικίλος. Ένα από τα ιδρύματα της Μελανίας της Νέας είναι ένα μοναστήρι καλογραιών. Τις περισσότερες φορές όμως, τα μοναστήρια των Ιεροσολύμων ενσωματώνονται στην τοπική ζωή: οι μοναχοί εξυπηρετούν ορισμένα ιερά και δεν διακρίνονται σαφώς από τους απλούς "σπουδαίους": υποδέχονται τους προσκυνητές, ασχολούνται με τα άσυλα, προσεύχονται για την ιδρύτριά τους και την οικογένειά της. Απέχουμε πολύ από τον αιγυπτιακό μοναχισμό των ερημιτών. Το μεγάλο ίδρυμα του Ιουστινιανού στα Ιεροσόλυμα, Η Νέα (εκκλησία της Παναγίας) αποτελεί το υπόδειγμα τέτοιων ιδρυμάτων: περιλαμβάνει το ιερό της Παναγίας και δύο άσυλα και το φροντίζει μια ομάδα "σπουδαίων".

Ταυτόχρονα με τα αστικά μοναστήρια, ο μοναχισμός των ερημιτών αναπτύσσεται στις ζώνες της ερήμου γύρω από τα Ιεροσόλυμα και εδώ προσλαμβάνει την ιδιαίτερη μορφή της λαύρας.

Σύμφωνα με την παράδοση, στις αρχές του 4ου αι., ο **Χαρίτων**, καταγόμενος από τη Μικρά Ασία, ιδρύει τις τρεις πρώτες λαύρες της Παλαιστίνης, στο Φαράν, στη Δούκα (κοντά στην

Ιεριχώ) και στη Σούκα (γιος Χαρίτων). Κατά τον 5ο αι., ο

Αρμένιος Ευθύμιος

(που πεθαίνει το 473) συνεχίζει το έργο του, αλλά η λαύρα που ιδρύσει κατά το πρότυπο του Φαράν κοντά στην οδό που συνδέει τα Ιεροσόλυμα με την Ιεριχώ μετατρέπεται σε κοινόβιο μετά τον θάνατό του. Ο

Καπαδόκης Σάββας

(439-532) περνάει από ένα μοναστήρι του Ευθυμίου και ιδρύει με τη σειρά του, στο φαράγγι του Κεδρώννα, τη Μεγάλη Λαύρα που σύντομα αριθμεί 150 μοναχούς. Δημιουργεί και άλλα μοναστήρια, και οι μαθητές του συνεχίζουν το έργο του, έτσι ώστε ο βιογράφος του, ο Κύριλλος ο Σκυθοπολίτης, θα πει γι' αυτόν ότι "μεταμόρφωσε την έρημη σε πολιτεία". Ο σαββαϊτικός μοναχισμός, όπως και ο μοναχισμός που οργάνωσε ο Χαρίτων, έχει καταρχήν ως χαρακτηριστικό του τις λαύρες, που αναπτύσσονται στην έρημη της Ιουδαίας, αλλά και αλλού, στα περίχωρα των Ιεροσολύμων και της Ιεριχώς.

Η λαύρα της Παλαιστίνης είναι αναχωρητική ομάδα με ισχυρή κεντρική δομή. Οι μοναχοί ζουν μόνοι, ή με έναν ή δύο μαθητές, σε χωριστά κελιά, σκαμμένα στο βράχο ή χτισμένα. Συγκεντρώνονται το Σάββατο και την Κυριακή στην εκκλησία της λαύρας, όπως και οι ημιαναχωρητικές αποικίες της Αιγύπτου. Άλλα κτίρια (τραπεζαρία, αποθήκες, ενίοτε χώρος φιλοξενίας) συμπληρώνουν την καρδιά της λαύρας. Οι μοναχοί ζουν σχεδόν αυτόνομοι στα κελιά τους, αλλά υπάγονται σε έναν ηγούμενο, ενώ οι κοινές εργασίες οργανώνονται σε *διακονεία*

, τα οποία οι μοναχοί τα ασκούν ο καθένας με τη σειρά του. Τα όρια της λαύρας μπορεί να τα σηματοδοτούν πύργοι ή χαμηλό τείχος. Πολλές φορές ένα δίκτυο μονοπατιών διευκολύνει τα κελιά να επικοινωνούν με το κέντρο της λαύρας. Οι λαύρες είναι κυρίως για τους παλαιότερους μοναχούς, αλλά μπορεί να χρησιμοποιούν ορισμένα κοινόβια για τους δόκιμους.

Ο κοινοβιακός μοναχισμός αναπτύσσεται επίσης. Έχει τους δικούς του σκοπούς και υπερέχει από τις λαύρες ως προς τον αριθμό των ιδρυμάτων και των μοναχών. Ορισμένα κοινόβια εγκαθίστανται δίπλα στα εποχιακά ρεύματα νερού στην έρημο, προσαρμόζοντας την αρχιτεκτονική τους στο ανάγλυφο του εδάφους. Άλλα εγκαθίστανται στο οροπέδιο, σε τόπους σαν της ερήμους ή σε πιο εύφορες περιοχές: σχετικό παράδειγμα τα μοναστήρια του Μαρκιανού κοντά στη Βηθλεέμ, που ήταν σημαντικό στα τέλη του 5ου αι., το μοναστήρι του Μαρτυρίου, που η αρχαιολογία μας αποκάλυψε την έκταση και τον πλούτο του, το μοναστήρι του Αγίου Θεοδοσίου, που ιδρύει ο Θεοδόσιος, ο κατεξοχήν "Κοινοβιάρχης", στα ανατολικά της Βηθλεέμ, πάνω στο οροπέδιο, στις παρυφές της ερήμου, και που θα περιλάβει πολλές εκατοντάδες μοναχούς πολλών εθνικοτήτων.

Η έλξη που ασκούν οι 'γιοι Τόποι και τα προσκυνήματα εξηγούν γιατί οι ιδρυτές των μοναστηριών και πολλοί μοναχοί δεν είναι Παλαιστίνιοι στην καταγωγή. Η αίγλη ενός

ερμητικού μοναχισμού, πιο κοντινού στα αιγυπτιακά πρότυπα, συμβάλλει και αυτή στην επιτυχία του κινήματος. Έτσι, κατά τον 5ο αι., αναπτύσσεται γύρω από την Ιερή πόλη ένα ιδιαίτερα πυκνό δίκτυο μοναστηριών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κέντρο βάρους του μοναχισμού των Ιεροσολύμων τείνει να μετατοπιστεί: ενώ κατά το πρώτο μισό του αιώνα οι "αρχιμανδρίτες" των μονών - μοναχοί επιφορτισμένοι από τον επίσκοπο να επιβλέπουν τα υπό την δικαιοδοσία του μοναστήρια - επιλέγονταν μεταξύ των ηγουμένων των αστικών μοναστηριών, στη συνέχεια το καθήκον αυτό το αναλαμβάνουν ο Μαρκιανός της Βηθλεέμ, έπειτα ο Θεοδόσιος και ο Σάββας. Μετά τον θάνατό τους, η εποχή των μεγάλων ιδρυμάτων μοιάζει να έχει παρέλθει. Τίποτε όμως δεν δείχνει την πτώση της δύναμης του μοναχισμού πριν από τις εισβολές του 7ου αι.

Οι μοναχοί της Παλαιστίνης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη θρησκευτική ζωή του πατριαρχείου Ιεροσολύμων. Το 451, τάσσονται εναντίον του επισκόπου τους Ιουβενάλη, που είχε προσχωρήσει στη σύνοδο, και εγκαθιστούν έναν δικό τους στον θρόνο των Ιεροσολύμων. Μετά την επιστροφή του Ιουβενάλη, οι μοναχοί αντιτίθενται στην επισκοπή που τάσσεται υπέρ της Χαλκηδόνας. Μόνον κατά τα τέλη του 5ου αι. θα ταχθούν υπέρ της, υπό την καθοδήγηση του αρχιμανδρίτη Μαρκιανού της Βηθλεέμ. Αυτή η κίνηση που στηρίζεται κυρίως στα μοναστήρια της ερήμου, ενισχύεται και, από τον 6ο αι. και μετά, οι μοναχοί της περιοχής στηρίζουν ακλόνητα τις θέσεις της Χαλκηδόνας και τις υπερασπίζονται στα γειτονικά πατριαρχεία.

Στη δεκαετία του 530, ο θριγενισμός, που διαδίδεται μέχρι τότε υπόγεια, προβάλλει και προκαλεί σημαντική κρίση. Οι ευαγγελικοί μοναχοί αντιτίθενται βίαια στους ορθόδοξους, μπορούν να ελέγχουν σημαντικά μοναστήρια, καταφέρνουν να ακλέξουν κάποιον δικό τους για επίσκοπο Ιεροσολύμων και επεκτείνουν στη δράση τους μέχρι την ίδια την Κωνσταντινούπολη. Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός ωστόσο, φοβούμενος τον κίνδυνο μιας νέας αίρεσης, καταδικάζει για πρώτη φορά τον ωριγενισμό το 543, ενώ το 533 επιβάλλει νέα καταδίκη, αυτή τη φορά μέσω συνόδου. Τότε τελειώνει η κρίση με τον ωριγενισμό, που αποκαλύπτει την έντονη πνευματική ζωή και την ποιότητα της θεολογικής αντιπαράθεσης σε ορισμένα μοναστήρια της περιοχής.

Η περσική εισβολή, με την άλωση των Ιεροσολύμων το 614, καταφέρει σοβαρό πλήγμα στα μοναστήρια της ερήμου. Ωστόσο ο Μόδεστος, τοποτηρητής του πατριάρχη από το 614 και στη συνέχεια πατριάρχης, φροντίζει ώστε ορισμένα μοναστήρια να ξανακατοικηθούν. Έτσι αποσοβείται εν μέρει η κρίση στις αρχές του 7ου αι. Δίνεται μάλιστα η αφορμή, λόγω της διασποράς των μοναχών, να ακτινοβολήσει ο παλαιστινιακός μοναχισμός, που έχει στηρίγματα στην Αφρική και τη Ρώμη. Η δραστηριότητα του Μαξίμου του Ομολογητή δείχνει ταυτόχρονα πόσο καλλιεργημένοι ήταν ορισμένοι μοναχοί της Παλαιστίνης και τι επίδραση μπόρεσαν να ασκήσουν.

{tab=M. Ασία}

Ο μοναχισμός στη Μ. Ασία είναι λιγότερο γνωστός από εκείνον της Αιγύπτου και της Συρίας. Ορισμένα έγγραφα μαρτυρούν ότι μοναστήρια υπήρχαν στη Λυκία, στην Έφεσο και αλλού. Εκτός όμως από τα ασιατικά προάστια της πρωτεύουσας, που θέτουν ιδιαίτερο πρόβλημα, δεν αναδεικνύεται καμιά σημαντική μοναστική περιοχή, και το ενδιαφέρον εστιάζεται σε δύο προσωπικότητες του 4ου αι., τον **Ευστάθιο Σεβαστείας** και τον **Βασίλειο Καισαρείας**.

Το 355, μια σύνοδος που συγκαλείται στα Γάγγρα καταδικάζει κάποιον Ευστάθιο και τους μαθητές του, και οι κανόνες που δημοσιεύονται με την ευκαιρία αυτή μας πληροφορούν για τις καταχρήσεις με τις οποίες βαρύνονται αυτές οι κοινότητες.

Αυτή η κίνηση εμφανίζεται ως ριζοσπαστικός ασκητισμός, που δείγματά του έχουμε δει και αλλού. Ο ίδιος ο Ευστάθιος, γνωρίζοντας τον συριακό μοναχισμό, φαίνεται να υπήρξε πιο μετριοπαθής. Όταν γίνεται επίσκοπος Σεβαστείας το 356, δημιουργεί εκεί άσυλο, αλλά δέχεται επικρίσεις από ορισμένους παλιούς μαθητές του. Η προσωπική του επιρροή θα γίνει αισθητή μέχρι την πρωτεύουσα. Ο Βασίλειος Καισαρείας από την πλευρά του είχε συνδεθεί με τον Ευστάθιο οικογενειακά. Ο μοναχισμός όμως που προωθεί δεν είναι τόσο ριζοσπαστικός. Οι Κανόνες του θα επηρεάσουν πολύ τον βυζαντινό μοναχισμό.

Μετά τη βάπτισή του, το 355, ο Βασίλειος γίνεται ασκητής αλλά, μολονότι υπάρχουν στο περιβάλλον του παραδείγματα για να τον εμπνεύσουν -η μητέρα και η αδελφή του ζουν δε ένα είδος οικογενειακού μοναστηριού-, δεν ικανοποιείται και πηγαίνει να ερευνήσει για τους μοναχούς της Αιγύπτου και της Συρίας. Έτσι, οι ασκητικές αδελφότητες που θα δημιουργήσει είναι απόρροια ενός προσωπικού στοχασμού πάνω στους τύπους του ήδη υπάρχοντος μοναχισμού. Πρόκειται για κοινότητες κοινοβιακού τύπου που ζουν, υποταγμένες σε κάποιον ανώτερο, ασκώντας την αγνεία, την πενία, την εργασία και την προσευχή. Ενσωματωμένες για τα καλά στην τοπική Εκκλησία, ασχολούνται με έργα φιλανθρωπίας και κυρίως παρέχουν ένα μέρος του προσωπικού στα άστυλα που ιδρύει ο Βασίλειος κοντά στην Καισάρεια (τη "Βασιλειάδα"). Φαίνεται ότι οι κοινότητες αυτές ήταν πολλές, και ο Βασίλειος συνιστά να μόνον μία σε κάθε κωμόπολη. Τα παιδιά που γίνονται δεκτά εκεί καταρτίζονται και μαθαίνουν ένα επάγγελμα.

{tab=Κωνσταντινούπολη}

Οι απαρχές του μοναχισμού στην Κωνσταντινούπολη συνδέονται εν μέρει με τη δράση του Ευστάθιου Σεβαστείας: ένας μαθητής του, ο διάκονος **Μαραθώνιος** επιφορτίζεται από τον επίσκοπο της πρωτεύουσας Μακεδόνιο να οργανώσει μοναστική ζωή. Αφού όμως για τον Μακεδόνιο υπάρχει η υποψία ότι είναι αιρετικός, οι μοναχοί της Κωνσταντινούπολης διαλέγουν έναν πιο ορθόδοξο πρόγονο: σύμφωνα με την παράδοση, ο Σύριος Ισαάκ ίδρυσε περί το 382 την πρώτη μονή στην Πόλη. Μέχρι τη σύνοδο της Χαλκηδόνας τουλάχιστον, συνυπάρχουν δύο τύποι μοναχισμού. Από τη μία, μεμονωμένοι ασκητές ή μικρές ομάδες εγκαθίστανται στους ελάχιστα αστικοποιημένους χώρους, κοντά σε τάφους ή μαρτύρια. Από την άλλη, μεγάλες μονές αναπτύσσονται ήδη από τα τέλη του 4ου αι. Το 448, 23 ηγούμενοι μοναστηριών υπογράφουν την καταδίκη του μονοφυσίτη Ευτυχούς, που ήταν και ο ίδιος αρχιμανδρίτης σε μεγάλη μονή της πρωτεύουσας. Η ίδρυση αυτών των μονών συχνά αποδίδεται σε κάποιον μοναχό που ήρθε από την Συρία ή την Αίγυπτο.

Φίλη του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου, που ήταν τότε επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (398-404), η Ολυμπιάδα, πλούσια χήρα, παραχωρεί στην Εκκλησία της πρωτεύουσας μέρος της τεράστιας περιουσίας της. Ιδρύει πολύ κοντά στην Αγία Σοφία γυναικεία μονή όπου καταφεύγουν και άλλες δέσποινες και που θα φτάσει να αριθμεί μέχρι και 250 μοναχές. Αποκτά για την ίδια και τις διαδόχους της το προνόμιο να είναι διακόνισσα της Μεγάλης Εκκλησίας. Άλλα μοναστήρια οφείλουν την επιτυχία τους στη στήριξη ενός ισχυρού προστάτη: ο Σύριος Ισαάκ δέχεται βοήθεια από τον πλούσιο Δαλμάτιο, που θα τον διαδεχτεί και θα αφήσει το όνομά του στο μοναστήρι το οποίο θα ιδρύσει σε δική του γη, ενώ το μοναστήρι του Δίου, ιδρυμένο από τον Δίο. Σύριο μοναχό, αναπτύσσεται χάρη στη στήριξη του αυτοκράτορα Θεοδόσιου Β'.

Το ρεύμα των ιδρύσεων συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια του 5ου αι. και κατά το πρώτο μέρος του 6ου. Κατάλογοι του 518 και του 536 μας δίνουν τα ονόματα 75 μοναστηριών, που είναι όλα τους ανδρικά. Για τον γυναικείο μοναχισμό δεν υπάρχουν ούτε για την περίπτωση της Κωνσταντινούπολης πολλά τεκμήρια.

Στα αυστηρώς αστικά ιδρύματα πρέπει να προσθέσουμε όλα τα μοναστήρια που εγκαθίστανται στην ενδοχώρα της Κωνσταντινούπολης. Τον 5ο αι., ο **Δανιήλ ο Στυλίτης**, που ήρθε από τη Συρία, εγκαθιστά τον στύλο του στον Ανάπλου, στην ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου, και γύρω του αναπτύσσεται μοναστήρι. Στην ασιατική ακτή, οι Ακοίμητοι, που ήρθαν από τη Συρία με τον Αλέξανδρο, εγκαθίστανται στο Ειρηναίο (σημ. Cubuklu) και αναπτύσσονται με τη βοήθεια μιας συγκλητικής οικογένειας. Το μοναστήρι τους θα ασκήσει μεγάλη επιρροή στην περιοχή και θα διαδώσει τις λειτουργικές του συνήθειες. Επιστολή του 536, την οποία υπογράφουν 40 ηγούμενοι εξαρτώμενοι από τον επίσκοπο Χαλκηδόνας, δίνει μια ιδέα για τη ζωτικότητα του μοναστικού κινήματος στα προάστια της Κωνσταντινούπολης.

Η δύναμη του μοναχισμού της Κωνσταντινούπολης έχει τις επιπτώσεις της στη θρησκευτική ζωή της πρωτεύουσας. Έτσι, οι μοναχοί αντιπαρατίθενται σθεναρά στον επίσκοπό τους Νεστόριο. Στα τέλη του 5ου αι., ο Δανιήλ ο Στυλίτης, κατεβαίνει από τον στύλο του και ηγείται διαδήλωσης εναντίον του αυτοκράτορα Βασιλίσκου, που αναγκάζεται να υποχωρήσει. Τα μοναστήρια της πρωτεύουσας τίθενται σιγά σιγά υπέρ των δογμάτων της Χαλκηδόνας και ορισμένα παίρνουν θέση υπέρ της Ρώμης κατά τη διάρκεια του Ακακιανού σχίσματος. Υπέρ της Ρώμης τάσσονται και οι Ακοίμητοι που στην περίπτωση αυτή γνωρίζουν επιτυχία. Ωστόσο, όταν, επί Ιουστινιανού, θα προσπαθήσουν να επιβάλουν τις δικές τους χριστολογικές απόψεις, θα καταδικαστούν ταυτόχρονα και από τη Ρώμη και από τον αυτοκράτορα. Ο μοναχισμός της Κωνσταντινούπολης αυτή την εποχή δεν φαίνεται πια να διαδραματίζει ρόλο αυτόνομο στις θεολογικές αντιπαραθέσεις.

{/tabs}

Με τον αριθμό τους, τη διαθεσιμότητά τους, το γόητρο και την επιρροή τους, οι μοναχοί αποτελούν δύναμη την οποία δεν μπορεί να αγνοήσει η Εκκλησία. Οι επίσκοποι Αλεξανδρείας μπορεί να κατάφεραν στην Αίγυπτο να προσεταιρισθούν αυτήν τη δύναμη και να επιβληθούν ήδη από τον 4ο αι., σε όλη την υπόλοιπη όμως αυτοκρατορία η εκκλησιαστική ιεραρχία και οι αυτοκρατορικές αρχές μόνον σταδιακά θα αποκτήσουν κανονιστικά κείμενα μέσω των οποίων θα προσπαθήσουν να ελέγξουν μια κίνηση που υποκρύπτει πολλούς κινδύνους. Στο τοπικό επίπεδο πολλοί επίσκοποι φρόντισαν να θέσουν τους μοναχούς υπό την εξουσία τους: αυτό μαρτυρούν οι κανόνες του Ραβουλά στην Έδεσσα, ο θεσμός ενός εξάρχου των μοναχών στην Κωνσταντινούπολη, ο θεσμός ενός ή περισσότερων αρχιμανδριτών για τους μοναχούς στα Ιεροσόλυμα, μέσω των οποίων οι επίσκοποι ελέγχουν τα μοναστήρια. Στην κλίμακα της αυτοκρατορίας, οι κανόνες της Χαλκηδόνας και η νομοθεσία του Ιουστινιανού αποτελούν ορόσημα. Η σύνοδος της Χαλκηδόνας εγκαθιδρύει απόλυτα την εξουσία των επισκόπων: οι μοναχοί υπάγονται στον επίσκοπο της εκκλησιαστικής τους διοίκησης, χωρίς την άδεια του οποίου δεμ επιτρέπεται να ιδρύεται μοναστήρι, και πρέπει να περιορίζονται στη μονή τους χωρίς να ανακατεύονται στις υποθέσεις της Εκκλησίας ή τα εγκόσμια. Ταυτόχρονα, η σύνοδος ενδιαφέρεται για τη σταθερότητα στα μοναστήρια που, αφού ιδρυθούν, δεν μπορούν ούτε αυτά να εκκοσμικευτούν ούτε βέβαια και η περιουσία τους. Ο Ιουστινιανός ξαναπιάνει και συμπληρώνει το έργο της Χαλκηδόνας. Κάθε μοναστήρι διαθέτει ηγούμενο που λογοδοτεί στον επίσκοπο της εκκλησιαστικής του διοίκησης. Ο ίδιος ηγούμενος δεν μπορεί να διοικεί πάνω από μία μονή. Ο επίσκοπος επιβλέπει τις καινούργιες ιδρύσεις και μπήγει έναν σταυρό στο σημείο που επιλέγεται για την ανέγερση, ενώ παρεμβαίνει και στον διορισμό των ηγουμένων. Ρυθμίζονται επίσης το πως γίνονται δεκτοί οι δόκιμοι, τη διάρκεια της δοκιμασίας τους, το καθεστώς του μοναχού και της περιουσίας του. Κυρίως η Νεαρά 133 προσπαθεί να επιβάλλει ένα υπόδειγμα μονής. Το μοναστήρι δεν μπορεί να είναι μεικτό, εφόσον οι "διπλές" μονές απαγορεύονται. Η ύπαρξη ησυχαστών που ζουν μόνοι αναφέρεται, αλλά ευνοείται η κοινοβιακή ζωή: μοναχοί ή μοναχές ζουν μέσα σε κλειστό μοναστήρι, περιβαλλόμενο από τείχος, υπάγονται σε έναν ανώτερο, προσεύχονται, εργάζονται, τρώνε

Οι μοναχοί

Συντάχθηκε απο τον/την Administrator

Πέμπτη, 17 Σεπτέμβριος 2009 11:01 - Τελευταία Ενημέρωση Πέμπτη, 17 Σεπτέμβριος 2009 18:27

και κοιμούνται μαζί.

Είναι δύσκολο να μάθουμε με ποια μέτρα εφαρμόστηκαν στην αυτοκρατορία οι αποφάσεις της Χαλκηδόνας ή του Ιουστινιανού. Στη Συρία, η στήριξη που βρήκε από ορισμένα μοναστήρια η ιακωβίτικη Εκκλησία κατά τη γέννησή της δείχνει τα όρια της υποταγής των μοναχών στους τοπικούς επισκόπους. Οι νόμοι του Ιουστινιανού δεν φαίνεται διόλου να μείωσαν την ποικιλομορφία των κοινοτήτων. Μαρτυρούν ωστόσο τη σημασία που δίδεται στο μοναστικό τάγμα. Όπως σε πολλές περιοχές της αυτοκρατορίας τον 6ο αι. τα μοναστήρια αποτελούν πλέον μέρος του τοπίου, κατά τον ίδιο τρόπο ο μοναχισμός γίνεται την ίδια εποχή σημαντικός θεσμός της αυτοκρατορικής Εκκλησίας.